

Giá trị văn hóa Việt Nam qua so sánh với bảng giá trị của một số nước Đông Nam Á

VŨ ANH TÚ*

1. Những giá trị văn hoá Việt Nam tiêu biểu

Song song với *lịch sử dựng nước và giữ nước* của dân tộc là sự hình thành *lịch sử văn hoá Việt Nam*. Quá trình hàng nghìn năm của lịch sử và văn hoá ấy đã từng bước kết tinh những giá trị có ý nghĩa “hàng số” văn hoá của dân tộc. Ngay từ rất sớm, ở Việt Nam đã hình thành một số nguyên tắc chung của toàn xã hội. Những nguyên tắc ấy được cả xã hội công nhận và tuân thủ để rồi với thời gian, nó dần trở thành những chuẩn mực xã hội và rồi thành các giá trị xã hội. Những giá trị ấy ăn sâu bén gốc trong con người Việt Nam và dần trở thành văn hoá Việt Nam, bản sắc Việt Nam. Những giá trị văn hoá Việt Nam đã được xác định trong Nghị quyết Trung Ương 5 (16-7-1998) về *Xây dựng và phát triển nền văn hoá Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc* như những *giá trị bền vững*. Đây

thực sự là những tinh hoa của cộng đồng các dân tộc Việt Nam được vun đắp nên qua lịch sử hàng ngàn năm đấu tranh dựng nước và giữ nước. Đó là: Lòng yêu nước nồng nàn; Ý chí tự cường dân tộc; Tinh thần đoàn kết; Ý thức cộng đồng gắn kết cá nhân - gia đình - làng xã - Tổ quốc; Lòng nhân ái; Lòng khoan dung; Trọng nghĩa tình; Trọng đạo lý; Đức tính cần cù; Sự sáng tạo trong lao động; Sự tinh tế trong ứng xử; Tính giản dị trong lối sống.

Nhưng hệ giá trị văn hoá không phải là một khái niệm bất biến. Nó thay đổi cùng dòng chảy lịch sử và luôn trong quá trình thải loại những giá trị không còn phù hợp và bổ sung những giá trị mới. Một cái nhìn biện chứng vào lịch sử văn hoá sẽ cho ta thấy những giá trị mới được nảy sinh. Bởi thế, bên cạnh những giá trị bền vững, được tổng kết như giá trị tinh hoa của văn hoá Việt Nam, Nghị quyết cũng nêu lên *nhiều nét mới*

---

* ThS. Vũ Anh Tú, Viện Văn hóa Thông tin.

trong giá trị văn hoá đang từng bước hình thành trong xã hội Việt Nam đương đại. Những giá trị văn hoá mới ấy hoàn toàn phù hợp với quy luật phát triển của xã hội Việt Nam hiện nay. Chúng ta bảo vệ bản sắc dân tộc nhưng luôn gắn kết với mở rộng và giao lưu quốc tế, tiếp thu có chọn lọc những cái hay, cái tiến bộ trong văn hoá các dân tộc khác. *Tinh năng động và tích cực công dân được phát huy; sở trường và năng lực cá nhân được khuyến khích; không khí dân chủ trong xã hội tăng lên; Thế hệ trẻ tiếp thu nhanh những kiến thức mới với một ý chí vươn lên lập thân, lập nghiệp, xây dựng và bảo vệ tổ quốc* chính là những giá trị văn hoá và chuẩn mực đang dần hình thành và xuất hiện trong xã hội Việt Nam hiện đại. Có thể nhận thấy muôn vàn những biểu hiện phong phú của những giá trị này trong đời sống hàng ngày của xã hội Việt Nam đang phát triển. Chúng vừa như những phẩm chất mới đang được tích tụ, vừa như một định hướng trong việc xây dựng con người Việt Nam hiện tại và tương lai trong yêu cầu phát triển và hội nhập thế giới.

Nói đến văn hoá Việt Nam, không thể không nói đến bản sắc Việt Nam hay nói cách khác, những giá trị làm nên bản sắc của văn hoá Việt Nam. Nhiều nhà nghiên cứu văn hoá Việt Nam đã có những nhận định của riêng mình về bản sắc Việt, văn hoá Việt và giá trị Việt. Trong khuôn khổ bài viết này, chúng tôi chỉ xin nêu lên các giá trị theo quan điểm của một số các nhà nghiên cứu mà

không đi vào phân tích đặc điểm của từng giá trị.

Nước Việt Nam, dân tộc Việt Nam không có nền văn minh cổ đại huy hoàng, chưa có nền kinh tế và kỹ thuật hiện đại phát triển cao nhưng có một nền văn hoá mang đậm bản sắc với những giá trị tinh thần cao cả. GS. Trần Văn Giàu nêu lên 7 giá trị tinh thần của nhân dân ta là²: *Yêu nước; Cần cù; Anh hùng; Sáng tạo; Lạc quan; Thương người; Vì nghĩa*.

Hệ giá trị của người Việt Nam hình thành trong lịch sử lâu dài giữ nước và dựng nước, xây dựng đời sống cộng đồng. Những giá trị đã được thử thách, được các thế hệ kế thừa, tái tạo và phát triển, tồn tại đến hôm nay. Đồng ý với GS. Trần Văn Giàu, Giáo sư Nguyễn Hồng Phong cũng cho rằng *lòng yêu nước, yêu quê hương* là giá trị cơ bản nhất³, bên cạnh những giá trị khác như lòng nhân ái, sự gắn bó cộng đồng, trọng đạo đức, học thức và yêu cái đẹp. Tuy nhiên, GS Nguyễn Hồng Phong đã sớm nhìn nhận được giá trị mới, đang hình thành và ngày càng rõ nét trong xã hội Việt Nam, đó là *sự bình đẳng, công bằng xã hội và vai trò của cá nhân và sự thành đạt*. Đây là hai giá trị hoàn toàn mới mẻ đối với một xã hội Việt Nam phong kiến trước đây và muộn hơn, một dân tộc chỉ có thể đặt giá trị yêu nước lên hàng đầu trong những năm tháng chiến tranh.

Cũng với mục đích tìm hiểu để nhận diện những đặc trưng của giá trị văn

hoá Việt Nam, Nguyễn Văn Chân đã thực hiện một cuộc điều tra xã hội học và giới thiệu kết quả của cuộc điều tra này trong luận văn cao học bằng tiếng Pháp 1995 (Management des projets internationaux - Quản lý những dự án quốc tế). Sau khi thực hiện một bảng hỏi với 65 mục hỏi và phỏng vấn 100 người, ông đã có được kết quả về 10 giá trị đầu tiên của Việt Nam xếp theo tỷ lệ số người công nhận từ nhiều đến ít. Cũng như các nhà nghiên cứu văn hoá Việt Nam khác, ông đã nhận được một kết quả không khác với những đánh giá của các nhà nghiên cứu khi thấy *giá trị yêu nước* được khá nhiều người đồng tình (95%) bên cạnh những *giá trị ham học* (100%) và *tính kiên trì, bền bỉ* (96%)⁴.

Trên đây là một số giá trị trong hệ thống giá trị truyền thống của Việt Nam. Đây là những giá trị tiêu biểu và cơ bản nhất trong hệ giá trị của văn hoá Việt Nam. Những giá trị này thể hiện trong tư tưởng triết học và chính trị, trong tư tưởng đạo đức và thẩm mỹ, trong văn học, nghệ thuật, trong phong tục tập quán.

Những giá trị này sẽ định hướng cho sự lựa chọn mô hình phát triển của Việt Nam. Nó cũng chính là những mục tiêu quan trọng của một xã hội Việt Nam mới mà chúng ta tiến tới. Đó sẽ là một xã hội dân chủ, cộng đồng (đoàn kết và hoà hợp dân tộc) nhân ái, văn hiến, phồn vinh và phát triển. Đó là chủ nghĩa xã hội mang bản sắc Việt Nam.

2. Nhìn rộng ra bảng giá trị văn hoá của một số quốc gia Đông Nam Á

Có thể thấy hệ giá trị xã hội - văn hoá của các nước trong khu vực, bên cạnh một số nét tương đồng, lại có những điểm rất khác biệt so với Việt Nam. Điều này liên quan đến quá trình hình thành dân tộc, lịch sử phát triển của mỗi quốc gia. Ở đây, chúng tôi muốn lưu ý đến sự khác biệt của những giá trị chủ yếu nhất, *những giá trị mang tính định hướng*.

Trong hệ giá trị xã hội không phải mọi yếu tố đều ngang nhau, mà giữa chúng cũng phân ra cái chính, cái phụ và cái phát sinh. Giá trị chính tức là giá trị chủ đạo đóng vai trò chi phối toàn bộ hoạt động xã hội của con người được gọi là *giá trị định hướng*, tức là lý tưởng của xã hội. Các thành tố trong hệ thống giá trị thường không cùng nằm trên một thang bậc. Tuy theo không gian và thời gian xã hội và đặc trưng lịch sử mà mỗi nền văn hoá có thể chọn một giá trị nào đó làm giá trị định hướng cho mình. Đông Nam Á là một khu vực văn hoá chung nên có những nét tương đồng. Tuy vậy, từng nước lại có những đặc điểm riêng, làm thành bản sắc văn hoá của mình. Trong bài viết này, chỉ xin đề cập tới bảng giá trị của một số quốc gia Đông Nam Á để qua đó có cái nhìn chung nhất về quan điểm giá trị văn hoá của khu vực.

Có rất nhiều cách phân chia các hạng giá trị xã hội. Chính việc chọn lựa các giá trị định hướng góp phần quan trọng tạo ra bản sắc văn hoá cho từng quốc

gia. Giá trị định hướng chủ đạo của một xã hội giúp cho xã hội ấy dựa vào vị thế xã hội của mình mà xác định phương hướng hành động cho phù hợp với lý tưởng của xã hội đó.

Văn hoá ở Philippin được hiểu là một hệ thống năng động của những quan niệm được san sẻ và thủ đắc mang tính cách xã hội, theo đó, một nhóm người tác động lẫn nhau để tự thích nghi với môi trường tự nhiên, xã hội và tư tưởng. Ở Philippin, văn hoá thể hiện bằng niềm tin, luật lệ và thờ phụng. Sau đây là 5 trong số 11 giá trị được “xếp loại vô cùng quan trọng” đối với người Philippin: Lòng tin ở Thượng đế; Cầu nguyện và suy ngẫm; Trường thọ; Làm điều tốt cho người khác; Đi làm công việc của giáo hội.

Có thể thấy văn hoá Philippin đậm màu sắc tôn giáo và những quy định luật pháp, do đó, không đặt lên hàng đầu những giá trị văn hoá thông thường trong xã hội. Cũng như Philippin, ở Indônêxia và Malaixia, *Tin vào Thượng đế* cũng là giá trị tối thượng. Là một xã hội đa dân tộc (Indônêxia với 10 nhóm tộc người quan trọng và Malaixia với 4 nhóm tộc người chính), và đa tôn giáo với đạo Hồi, đạo Cơ đốc giáo, Tin lành, Ấn độ giáo, Phật giáo, Khổng giáo... nên hệ giá trị của Indônêxia và Malaixia cũng bị đặc điểm này chi phối. Bên cạnh lòng tin vào thượng đế, các giá trị khác như *sự công bằng xã hội*, *lòng nhân đạo* hay *sự thống nhất đất nước* cũng được đánh giá cao và coi là những giá trị hàng đầu của hai quốc gia này⁵.

Khác với các quốc gia Đông Nam Á khác, Xingapo là một nước chịu ảnh hưởng bởi nền văn hoá Tây Âu khá rõ và trong thập kỷ vừa qua đã có một sự chuyển dịch rõ ràng các giá trị từ chủ nghĩa cộng đồng đến chủ nghĩa cá nhân, đặc biệt là trong lớp trẻ. Chính phủ Xingapo đã sớm nhận thức được điều này và cho rằng cần phải đặt giá trị *cộng đồng* lên trên hết và giá trị này phải được duy trì dưới hình thức của một ý thức hệ quốc gia để nhằm bảo đảm cho Xingapo tiếp tục phồn vinh và trường tồn. Để cung cấp điểm xuất phát thích hợp cho ý thức hệ quốc gia, để thích hợp với văn hoá người Trung Quốc, người Mã Lai và người Ấn Độ cùng sống dưới mái nhà chung Xingapo và trong khi các giá trị quốc gia phải là phổ quát chứ không phải khu biệt về bản chất, thì nhóm giá trị quốc gia để cho người Xingapo theo cần phải phản ánh hoàn cảnh riêng của Xingapo. Do vậy, người ta thống nhất nêu lên 6 giá trị cốt lõi của Xingapo là⁶: Tăng cường sự hiểu biết, bao dung hoà hợp chủng tộc và tôn giáo; Bảo vệ và giữ gìn truyền thống của một chính quyền trung thực; Hoà hợp lợi ích cá nhân với lợi ích cộng đồng nói chung; Đề cao gia đình như là thiết chế cơ bản của xã hội; Bày tỏ sự thông cảm với những người kém may mắn; Giải quyết những vấn đề chính bằng sự đồng thuận khi còn có thể được.

Thái Lan lại là một vương quốc với vai trò tinh thần to lớn của nhà vua. Đồng thời, đây cũng là một quốc gia tôn sùng đạo Phật với 95% dân số theo đạo

Phật. Người dân Thái Lan coi nhà vua và đạo Phật là những nguồn cổ vũ quan trọng nhất khiến cho họ có được nghị lực để sinh tồn và bảo vệ độc lập của đất nước. Chính vì vậy, thang giá trị của xã hội Thái Lan được bắt đầu bằng hai giá trị cao nhất là sự kính yêu nhà vua và tôn sùng đạo Phật. Bên cạnh đó giá trị đồng tiền được đề cao, đề cao quyền lực và tôn vinh quan chức cũng là những giá trị hàng đầu trong thang giá trị gồm 37 giá trị chung nhất của toàn xã hội Thái Lan ngày nay⁷.

Như vậy, qua các bảng giá trị của một số quốc gia Đông Nam Á mà chúng tôi đã giới thiệu trên đây, có thể nhận thấy rằng thang giá trị của xã hội là cái mà người ta quan tâm đến, muốn có, muốn làm hoặc muốn trở thành; là cái mà người ta cho là điều bắt buộc phải làm, phải thực hiện; là cái người ta ca ngợi và hạnh phúc khi được thấy nó, chiếm hữu nó. Thang giá trị của xã hội do đó là lối mẫu mực của các hành vi, có ý nghĩa đối với cá nhân đồng thời mẫu mực cố hữu về mặt ứng xử để mọi người trong xã hội noi theo. Các bảng giá trị nói chung đều mang tính quy ước, nó ra đời là do xuất phát từ nhu cầu thực tế của một cộng đồng xã hội nào đó và nó phụ thuộc vào tính chất xã hội và môi trường của xã hội ấy. Vì vậy có nhiều cách khác nhau để sắp xếp bảng giá trị. Khi tình trạng xã hội thay đổi thì không thể duy trì các bảng giá trị cũ mà sẽ nảy sinh ra các giá trị mới.

CHÚ THÍCH

- ¹ Văn kiện Hội nghị lần thứ năm Ban chấp hành Trung ương khoá VIII. Đảng cộng sản Việt Nam. Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội, 1998.
- ² Trần Văn Giàu. *Giá trị tinh thần truyền thống của dân tộc Việt Nam*. Nxb VHNT. 1993.
- ³ Nguyễn Hồng Phong. *Văn hoá và phát triển*. Trong *Những vấn đề văn hoá Việt Nam hiện đại*. Lê Quang Trang - Nguyễn Trọng Hoàn tuyển chọn và giới thiệu. Nxb Giáo dục, 1999.
- ⁴ (Management des projets internationaux - Quản lý những dự án quốc tế). Nguyễn Văn Chân, luận văn cao học khoá 1996 của Centre Franco - Vietnamien de Formation à la Gestion (CFVG: Trung tâm Pháp - Việt đào tạo về quản lý) ở Hà Nội.
- ⁵ Xem Nguyễn Tấn Đắc. *Những nguyên tắc và giá trị văn hoá của các nước Đông Nam Á trong Văn hoá - Văn học từ một góc nhìn*. Trung tâm KHXH và NVQG - Viện KHXH tại TP. HCM. Nxb KHXH, 2002. Tr 106-116.
- ⁶ *In search of Singapore's national values*. Jon S.T. Quah. Tr24.
- ⁷ Xem *Những nguyên tắc và giá trị văn hoá của các nước Đông Nam Á* của Nguyễn Tấn Đắc trong *Văn hoá - Văn học từ một góc nhìn*. Trung tâm khoa học xã hội và Nhân văn quốc gia - Viện Khoa học xã hội tại TP. Hồ Chí Minh. Nxb KHXH, 2002.